

МОДЕЛЬ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЦЕНТРУ ҐЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. І. ФРАНКА

MODEL OF STRUCTURE AND CONTENT OF NON-FORMAL EDUCATION IN THE GENDER EDUCATIONAL CENTER OF THE ZHYTOMYR IVAN FRANKO STATE UNIVERSITY

Здійснено аналіз розвитку центрів ґендерної освіти при ВНЗ в Україні. З'ясовано, що ґендерні осередки у своїй діяльності реалізують принципи неформальної освіти. Проаналізовано зміст та результати діяльності активістів центру ґендерної освіти. У результаті цього змодельовано структуру та зміст неформальної освіти на прикладі Центру ґендерної освіти Житомирського державного університету ім. І. Франка. Охарактеризовано структурні компоненти моделі, визначено очікуваний результат та подальші перспективи дослідження.

Ключові слова: центр ґендерної освіти, ґендерний підхід, неформальна освіта, структура та зміст неформальної освіти ґендерного центру.

Осуществлен анализ развития центров ґендерного образования при ВУЗ Украины. Выяснено, что ґендерные центры в своей деятельности реализуют принципы неформального образования. Проанализировано содержание и результаты деятельности активистов центра ґендерного образования. В результате этого смоделирована структура и содержание неформального образования на примере Центра ґендерного

образования Житомирского государственного университета им. И. Франка. Описаны структурные компоненты модели, определен ожидаемый результат и дальнейшие перспективы исследования.

Ключевые слова: центр ґендерного образования, ґендерный подход, неформальное образование, структура и содержание неформального образования ґендерного центра.

The analysis of the development of the centers of gender education at higher educational institutions in Ukraine is carried out. It is revealed that the gender centers in their activity implement the principles of non-formal education. The content and results of activity of activists of the center of gender education are analyzed. As a result, the structure and content of non-formal education are modeled on the example of the Gender Education Center of Zhytomyr Ivan Franko State University. The structural components of the model are characterized, the expected result and the future prospects of the research are determined.

Key words: gender education center, gender approach, non-formal education, structure and content of non-formal education of gender center.

УДК 378.184

Безсмертна В.І.,
аспірант кафедри педагогіки
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ґендерна просвіта в Україні набуває широкої популярності та водночас із тим перебуває на етапі становлення. Вона включає в себе систематичне навчання, просвіту, розповсюдження та популяризацію ґендерних знань та ґендерної культури, стимулювання ґендерної самоосвіти шляхом реалізації неформальної освіти. Просвітницька діяльність спрямована на формування ґендерної чутливості, забезпечує захист суспільства від проявів дискримінації за ознакою статі, аналіз інформації, що оточує особистість. З метою поширення ґендерних ідей та впровадження їх у життя суспільства при багатьох вищих навчальних закладах України створено ґендерні центри як осередки неформальної освіти, оскільки студентський вік є сенситивним для переосмислення цінностей життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним обґрунтуванням діяльності центрів ґендерної освіти при ВНЗ України та їх вплив на особистість займалися: М. Варикаша, О. Власова, А. Дегтеренко, Г. Дичковська, Т. Дороніна, О. Кікінежді, М. Колодій, О. Остапчук, Н. Світайло Ю. Стребкова, Г. Фесенко та ін.; основні положення неформальної освіти висвітлено в наукових працях В. Давидова С. Коваленко, Л. Луцянова,

Н. Ничкало, О. Огієнко, Н. Павлик, О. Паращук, Л. Сіґаєва, Г. Усатенко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізуючи наукові дослідження з даної теми, можна простежити, що більшість наукових праць присвячено розвитку ґендерного компоненту в системі виховання та навчання, впливу ґендерних програм на особистість, опису діяльності ґендерних центрів та окремо проаналізовано положення неформальної освіти, проте недостатньо розкрито процес реалізації неформальної освіти в роботі ґендерних осередків, провідним інструментом діяльності яких вона являється.

Мета статті – моделювання структури та змісту неформальної освіти Центру ґендерної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Виклад основного матеріалу. Із середини 70-х рр. ХХ ст. в університетах Західної Європи почали створюватися центри «жіночих», «феміністичних» досліджень, головним завданням досліджень яких було зорієнтовано на роль жінки в суспільстві. Центральним в аналізі стало поняття «ґендер», застосування якого передбачало перехід досліджень з біологічного рівня на «соціальний» та відмову від постулату про «природне призначення»

статей [8]. Ґендерна концепція та ґендерний підхід в Україні почали реалізовуватися з появою перших ґендерних освітніх центрів (90-х рр. ХХ ст.), і головним завданням їх було нагромадження знань про жінок за допомогою дослідницького та освітнього напрямів діяльності [8, с. 9].

Ґендерний підхід у вищих навчальних закладах України почав впроваджуватися у вигляді окремих курсів з ґендерних питань, або окремих тем у межах уже існуючих дисциплін, згодом почали розроблятися інноваційні курси з ґендерних питань. При вищих навчальних закладах почали створювати ґендерні центри, які у 2012 р. було об'єднано у Всеукраїнську мережу осередків ґендерної освіти у ВНЗ [8].

На сьогодні в Мережу входять понад 30 осередків ґендерної освіти (центрів ґендерної освіти, ґендерних центрів, кафедр, лабораторій, студій) ВНЗ Дніпра, Донецька, Житомира, Запоріжжя, Києва, Кривого Рогу, Луцька, Маріуполя, Ніжина, Сум, Тернополя, Харкова, Черкас, Ужгорода [1].

За визначенням Всеукраїнської мережі осередків ґендерної освіти, ґендерним центром можна вважати інституцію, яка створюється з метою надання методичного та науково-практичного супроводу викладацького складу та студентської молоді ВНЗ задля реалізації в навчально-виховному процесі ґендерних підходів та ідей ґендерної рівності шляхом організації науково-дослідної роботи, виховних заходів для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також ліквідації всіх форм дискримінації,

запобігання насильству у всіх сферах життя суспільства [1]. Неформальна освіта є одним із провідних інструментів у роботі ґендерних центрів.

На думку вітчизняної науковиці Н. Павлик, неформальна освіта – це процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання, виховання й розвитку молоді, організованого поза межами змісту, форм і методів освітніх установ та державних інституцій [6, с. 14].

Цими центрами проводиться потужна робота щодо впровадження ґендерних підходів в освітньо-виховний процес ВНЗ, проте значна частина діяльності відбувається паралельно з формальною системою освіти, що надає автономію вибору форм та методів роботи. Навкруги центрів згуртовується молодь, яка долучається до розповсюдження ідей ґендерної рівності шляхом реалізації неформальної освіти [1].

Одним із потужних осередків неформальної освіти є Центр ґендерної освіти Житомирського державного університету ім. І. Франка (далі – Центр), який було створено у 2007 р. командою викладачок кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності (нині – соціальних технологій) з метою впровадження ґендерного компоненту у Житомирському регіоні.

У межах нашого дослідження нами було запропоновано структурно-функціональну модель, що являє собою сукупність цілей, принципів, наукових підходів, структури функцій і дій суб'єктів, на основі якої охарактеризовано об'єкт дослідження – структуру та зміст неформальної освіти Центру. Метою нашої моделі є теоретичне обґрунтування організаційно-функціональної структури та змісту неформальної освіти Центру на основі аналізу та систематизації наукової інформації та практичної діяльності.

У нашій моделі виділено такі структурні компоненти, як концептуально-цільовий (визначає стратегічну і тактичну мету очікуваних результатів діяльності Центру), організаційний (включає організацію та здійснення діяльності з метою впровадження ґендерного підходу в систему вищої освіти шляхом структурування діяльності Центру (структурні підрозділи, напрями діяльності), діяльнісний (включає форми роботи, шляхом реалізації заходів неформальної освіти), оцінювально-результативний (включає визначення критеріїв ефективності діяльності) (див. рис. 1).

Концептуально-цільовий компонент моделі складається з визначеної мети структури та змісту неформальної освіти Центру: створення ґендерночутливого середовища ВНЗ шляхом підвищення ґендерної культури молоді, стимулювання ґендерної самоосвіти, реалізації ґендерного підходу в навчально-виховний процес.

У процесі моделювання структури та змісту неформальної освіти Центру нами було виділено основні наукові підходи: *комплексний підхід* передбачає єдність цілей, завдань, змісту, методів і форм діяльності Центру з метою формування ґендерночутливого середовища ВНЗ; *системний підхід* дозволяє розглядати Центр як систему, що складається з певної кількості взаємопов'язаних елементів, а саме структурних підрозділів (школа ґендерної рівності, волонтерський загін «Паритет», ґендерна бібліотека); *ситуаційний підхід* передбачає оперативне втручання у випадково сформовану ситуацію, а також розробку організаційного проекту з метою вирішення нагальних питань, який буде зберігатися і в майбутньому; *особистісний підхід* вимагає зорієнтованості діяльності Центру на життєве самовизначення особистості, створення реальних можливостей і надання їй допомоги в процесі формування ґендерної культури; *синергетичний підхід* передбачає розгляд діяльнісних змін Центру як системи, що самоорганізуються, виникнення і зміна яких ґрунтується на випадкових процесах.

Відповідно до підходів виділено основні цілі діяльності Центру: поширення ґендерних знань шляхом розробки та впровадження новітніх соціально-педагогічних, інформаційно-просвітниць-

Концептуально-цільовий	Мета: створення ґендерночутливого середовища ВНЗ, шляхом реалізації неформальної освіти за для підвищення ґендерної культури молоді, стимулювання ґендерної самоосвіти, реалізації ґендерного підходу у навчально-виховний процес.						
	Підходи				Цілі		
	комплексний	системний	ситуаційний	особистісний	синергетичний	- поширення ґендерних знань шляхом розробки та впровадження новітніх соціально-педагогічних, інформаційно-просвітницьких та навчально-виховних технологій; - підвищення рівня обізнаності студентської молоді з ґендерних питань.	
Організаційний	Структурні підрозділи				Напрями діяльності		
	Школа ґендерної рівності	Волонтерський загін «Паритет»	ґендерна бібліотека	Науково-пошуковий	Практичний	Видавничий	Організаційний
Діяльнісний	Форми						
	Індивідуальні						
	Групові						
	Масові						
Оцінювально-результативний	Очікуваний результат: створено ґендерночутливе середовище ВНЗ						
	наявність нормативних документів загального характеру та ґендерної складової в навчальних планах та інших інформаційно-методичних матеріалах	наявність ґендерної складової в змісті навчально-виховного процесу та інтегрованість ґендерної проблематики в навчально-виховний процес в цілому	проведення та результати незалежного ґендерного аудиту діяльності ВНЗ	сформовано коаліцію ВНЗ, зацікавлених у поширенні ґендерної освіти	створення у ВНЗ середовища, яке дозволяє студентській аудиторії та професорсько-викладацькому складу збалансовано поєднувати професійні і приватні інтереси	ступінь доступу для викладачів та викладачок до матеріальних благ та кар'єрного розвитку: соціальна підтримка, надбавки, гнучкий графік роботи, премії тощо	

Рис. 1. Модель структури та змісту неформальної освіти Центру ґендерної освіти ЖДУ ім.І.Франка

ких та навчально-виховних технологій; підвищення рівня обізнаності студентської молоді з ґендерних питань.

Організаційний компонент моделі було сформовано на основі аналізу Положення та звітної документації, виокремлено структурні підрозділи Центру. Проаналізувавши їхню роботу та наукові

засади діяльності в межах нашого дослідження, ми представили в роботі власні визначення:

– *школа ґендерної рівності* – тренінговий курс, головним завданням якого є ґендерна освіта учасників з метою формування ґендерної чутливості особистості та розповсюдження ґендерних знань;

– волонтерський загін «Паритет» – добровільне об'єднання осіб, діяльність яких спрямована на безкорисну допомогу тим, хто цього потребує, а також спрямована на активізацію життєвої позиції, характеризується соціальною спрямованістю, інноваційністю, адресністю, мобілізованістю, активною громадянською позицією, що особливо важливо у світлі сучасних ґендерних перетворень та досягненні сталого розвитку суспільства;

– ґендерна бібліотека – зібрання наукової, методичної та періодичної літератури з ґендерної тематики.

У ході дослідження було виокремлено основні напрями діяльності Центру (див. рис. 2) [4; 5]. Також нами було проаналізовано різні форми роботи, які реалізуються на базі Центру. Форма – варіанти організації міжособистісної взаємодії, спрямовані на створення умов для позитивної активності особистості [7, с. 319].

Форми роботи можна об'єднати в три групи за кількістю учасників.

Індивідуальні передбачають особистісне спілкування у вигляді консультацій за потребою, зачасту у сфері наукових досліджень, розробки та реалізації соціальних проектів.

Групові включають у себе різні форми роботи з групою осіб.

Тренінг – комплекс дій і вправ, направлених на придбання нових навиків та вдосконалення і закріплення вже набутих, який відрізняється від своїх аналогів тим, що всі його учасники навчаються на власному досвіді в теперішній момент [7, с. 3].

На базі Центру проводяться тренінгові заняття на ґендерну тематику. Навчання в Школі ґендерної рівності проходить у формі тренінгових занять: «ґендерна соціалізація», «Відповідальне батьківство», «ґендерні аспекти змістового дозвілля», «Протидія насильству і торгівлі людьми», «Методика написання проектних заявок на ґендерну тематику» та ін. [4].

Відеолекторій – сучасна цікава, доступна та ефективна форма просвіти, яка передбачає підбір, перегляд та обговорення тематичних відеоматеріалів для певної цільової аудиторії. Об'єднання тематичних відеолекторіїв у системну роботу, визначену певною програмою, цілями та ресурсами (людськими і матеріальними: група, модератор, місце, час, техніка тощо), утворює тематичний відеоклуб. Основні завдання ґендерних відеоклубів: зацікавити,

Рис. 2. Напрямки діяльності Центру ґендерної освіти Житомирського державного університету ім. І.Франка

привернути увагу учасників до певної тематики, об'єднати однодумців; розвинути навички критичного аналізу візуальних матеріалів; навчити умінню відслідковувати, розпізнавати і розвинути соціокультурні та ґендерні стереотипи, упередження; виховати повагу до інших поглядів, іншої статі, віку, раси, класу, національності, релігії, людини, яка відрізняється своїми поглядами, переконаннями, фізичними можливостями, зовнішністю тощо; формувати аналітичні здібності, розвивати комунікативні, організаційні, творчі навички; сприяти розвитку особистості та зміні ставлення цільової аудиторії до розглянутої проблеми [3]. Волонтери Центру були залучені до реалізації проекту «Створення мережі ґендерних відео клубів у Житомирській області».

Масові форми неформальної освіти передбачають роботу із залученням значної кількості осіб.

Конкурс – змагання, яке дає змогу виявити найбільш гідних із його учасників або найкраще з того, що надіслане на огляд. Ця практика дозволяє в цікавий спосіб залучити велику кількість талановитих осіб. У 2008 р. було проведено Житомирський обласний конкурс студентських наукових робіт із ґендерної тематики (мета – підтримка та стимулювання студентської молоді у здійсненні ґендерних досліджень). Міський конкурс колажу «Толерантний світ» було проведено серед вихованців підліткових клубів м. Житомира.

Фотоконкурс – змагання, яке дає змогу виявити серед багатьох талановитих фотографів найбільш гідних або найкращі з тих робіт, що були надіслані на огляд. На Житомирщині з 25 листопада по 10 грудня 2007 року було проведено в межах міжнародної акції «16 днів проти ґендерного насильства» конкурс фоторобіт «Оголошуємо тендер на ґендер» з метою висвітлення уявлення молоді про сучасні тенденції та проблеми ґендерного розвитку суспільства [4].

Ґеокешинг – туристична гра із застосуванням супутникових навігаційних систем, що передбачає пошук і знаходження тайників, які ховаються іншими учасниками гри. Основна ідея в тому, що одні гравці ховають тайники, за допомогою GPS визначають їх географічні координати і повідомляють про них в Інтернеті. Інші гравці використовують отримані координати для пошуку цих схованок [2]. Процес гри є цікавим, активним та пізнавальним. Досвід організації та проведення тематичних змагань у форматі ґендерного гео-

кешингу набутий волонтерками Центру Ю. Золотухою та Ю.Покотило (2011 р.) у рамках проекту «Ґендерна просвіта молоді Житомирщини» за підтримки МБФ «УЖФ». У тематичних змаганнях з питань ґендерних стереотипів, зокрема в мові, багатоликої дискримінації, відповідального батьківства, ґендеру і кар'єри, ґендерних аспектів насильства взяли участь студенти різних факультетів Житомирського державного університету імені Івана Франка та інших ВНЗ Житомира. У враженнях учасниць та учасників ґендерного геокешингу звучали міркування щодо цікавої нестандартної форми просвіти і засвоєння нових знань, поєднання активного відпочинку, змагальності та навчання, можливості переглянути власні упередження і стереотипи, проаналізувати їхні причини та оцінити можливі наслідки, отримання навичок співпраці у команді та ін.

На сьогодні день Центр працює за налагодженою системою: спочатку студенти засвоюють тренінговий курс, що складається з 10 занять та охоплює різні теми із сучасної проблематики. Після проходження курсу студенти отримують сертифікат та можливість долучитися до діяльності в різних напрямках: тренерська діяльність, обслуговування бібліотеки Центру, організація соціальних акцій та заходів, координація тематичних груп у соціальних мережах, написання та координація авторських проектів. Усі сертифіковані студенти за бажанням входять до складу волонтерського загону «Паритет».

Висновки. Виходячи із зазначеного вище, можна стверджувати, що Центр ґендерної освіти Житомирського державного університету ім. І. Франка – це осередок неформальної освіти, діяльність якого спрямовано на впровадження ґендерного підходу в систему освіти шляхом різнопланового розвитку особистості. Оскільки викладачі та студенти на базі Центру можуть відвідувати тренінги на різну тематику, долучатись до волонтерських заходів, спробувати себе в ролі організатора, координатора, учасника заходу, тренера тощо.

Отже, Центр – це система, діяльність якої спрямована на вирішення ґендерних питань, популяризацію ґендерних знань та ідей шляхом підбору та реалізації ефективних форм та методів неформальної освіти. Проте цей аспект недостатньо розкрито в сучасній науковій парадигмі, тому він потребує більш детального вивчення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Всеукраїнська мережа осередків ґендерної освіти ВНЗ. URL: <http://gendercenter.net.ua/>.
2. Геокешинг. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D0%>
3. Методичні рекомендації з організації та проведення ґендерних відеоклубів / авт.-уклад. С.В. Попова-Олійник, О.Л. Остапчук. Житомир, 2015. 65 с.
4. Діяльність Центру ґендерної освіти на користь громади / авт.-уклад. О.Л. Остапчук. Житомир, 2017. 32 с.
5. Остапчук О.Л. Центр ґендерної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка // Вища педагогічна освіта і наука України: істо-

- рія, сьогодення і перспективи розвитку. Житомирська область/ред.радавид.:В.Г.Креміль(гол.);ред.радатома.: П.Ю. Саух (гол.). К.: Знання України, 2009. С. 226–229.
6. Павлик Н.П. Теорія і практика організації неформальної освіти молоді. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 162 с.
  7. Посібник «Тренінг для тренерок/тренерів» з ґендерної чутливості та впровадження ґендерної політики в Україні (створений за підтримки Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні). Київ: ПРООН, 2010 р. 203 с.
  8. Проблеми освіти. Науково-методичний збірник / Кол. авт. К.: Науково-методичний центр вищої освіти, 2003. Вип. 36. 172 с.